

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 13 febr. 1899, kl. 7 e. m.

Betänkande, i anledning af föreslagen ändring af 47 § brännvinsförsäljningsförordningen.

(2:a A.)

I § 47 kongl. förordningen angående villkoren för försäljning af brännvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker den 24 maj 1895 stadgas: »Husbonde ansvarare för förbrytelse, som, med hans vetskap, mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, likasom vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord.»

Uti motioner, väckta inom Andra Kammaren, har föreslagits dels af herr *E. A. Zotterman* (motion n:o 103):

»att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utreda, om och under hvilka villkor sådan ändring af § 47 i kongl. förordningen den 24 maj 1895 angående villkoren för försäljning af brännvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker kan och bör åstadkommas, att, i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkningslokal, ansvaret för förbrytelse mot förordningen hufvudsakligen träffar husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till kommande Riksdag inkomma med sådant förslag i frågan, hvartill utredningen kan föranleda»;

Bih. till Riksd. Prot. 1899. 5 Saml. 1 Afd. 4 Häft. (N:o 4.)

dels ock af herr *J. Byström* (motion n:o 162):

»att Riksdagen måtte för sin del besluta, att 47 § i kongl. förordningen den 24 maj 1895, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra spirituösa drycker, må erhålla följande förändrade lydelse:

Husbonde ansvarar för förbrytelse, som mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord, derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja.»

Uti den af herr Zotterman väckta motionens syfte har herr *A. Petri* instämt.

Vid 1895 års riksdag väckte herr Zotterman en motion, i hvilken han föreslog, att ur 47 § bränvinsförsäljningsförordningen skulle utslutas orden »med hans vetskap», så att husbonde blefve ansvarig för förbrytelse, som mot förordningen beginges af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, äfven om husbonden ej varit derom medveten. Till stöd för sitt förslag erinrade herr Zotterman bland annat om bestämmelserna i ordningsstadgan för rikets städer samt hälsovårdsstadgan för riket, enligt hvilka författningar husbondes ansvarighet kunde i vissa fall inträda.

Bevillningsutskottet vid 1895 års riksdag förklarade sig icke kunna finna, att de i berörda författningar förekommande, af motionären åsyftade bestämmelser vore i förevarande afseende jemförliga med det föreslagna stadgandet. Möjligheten till kontroll och till förekommande af lagöfverträdelser i ena eller andra fallet vore väsentligen olika. Medan det torde vara jemförelsevis lätt att öfvervaka, att de i ordningsstadgan för rikets städer och i hälsovårdsstadgan meddelade ordningsföreskrifter, för hvilkas eftersättande ansvar drabbade husbonden, behörigen efterleddes, vore det i många fall omöjligt för en husbonde att tillse, att icke någon af de i hans arbete antagna personer gjorde sig skyldige till öfverträdelse af bränvinsförsäljningsförordningen. Genom den af herr Zotterman föreslagna ändringen i § 47 skulle ett allt för stort ansvar påläggas husbonden, och i många fall skulle personer, hvilka ej någon som helst brottslighet kunde läggas till last, komma att drabbas af ansvar.

På utskottets hemställan blef motionen af Riksdagen afslagen.

Vid 1898 års riksdag väckte herr Zotterman en motion, i hvilken han föreslog, att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, om och under hvilka vilkor sådan ändring af § 47 bränvinsförsäljningsförordningen kunde och borde

åstadkommas, att — helst i fråga om hela förordningen eller, om så icke ansåges lämpligt, åtminstone i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkingslokal — ansvaret för förbrytelse mot förordningen hufvudsakligen träffade husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

I denna motion framhöll motionären gent emot hvad utskottet vid 1895 års riksdag anfört, att i fråga om olaga utskänkning inom utskänkingslokal jemförelsen med bestämmelserna i ordningsstadgan och helsovårdsstadgan vore fullt befogad. Vidare framhöll motionären, att principen om husbondeansvar icke blifvit konsekvent tillämpad i vår bränvinslagstiftning, i det att enligt 31 § bränvinstillverkningsförordningen bränvinstillverkare är ansvarig för förseelse enligt sagda förordning, begången af hans hustru, barn, tjänstefolk och i bränneriet anstälde arbetare, såsom vore förseelsen af tillverkaren sjelf begången, derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja.

Bevillningsutskottet vid 1898 års riksdag ansåg icke dessa af motionären åberopade ansvarsbestämmelser i bränvinstillverkningsförordningen fullt analoga med bestämmelserna i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen. En för bränvinstillverkare stadgad vidsträcktare ansvarighet för förbrytelser mot bränvinstillverkningsförordningen, begångna af honom underordnade personer, hade dock sin förklaringsgrund och sitt berättigande i de väsentligt olika omständigheter, under hvilka förseelser mot sistnämnda förordning beginges. Här vid lag erfordrades ju särskilda redskaps anskaffande och vissa tillrustningars vidtagande, hvilket i allmänhet ej kunde tänkas försiggå husbonden ovetande, utan att denne bruste i den tillsyn öfver sitt husfolk, som honom ålegat. Att denna omständighet varit en bidragande orsak till att § 47 bränvinsförsäljningsförordningen fått en med motsvarande bestämmelse i bränvinstillverkningsförordningen olika lydelse syntes framgå af särskilda utskottets vid 1853 och 1854 års riksdag uttalande, att utskottet funne denna lydelse riktigare, då det vore svårt för en husbonde att öfvervaka den försäljning af bränvin, hvilken kunde i hans hus bedrifvas.

Utskottet hemställde, att motionen ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, mot hvilken hemställan reservation anfördes af två af utskottets ledamöter; och blef denna hemställan af Riksdagen bifallen.

Uti sin vid innevarande riksdag i ämnet väckta motion erinrar herr *Zotterman* till en början om lydelsen af 31 § bränvinstillverkningsförordningen och 47 § bränvinsförsäljningsförordningen samt yttrar:

»Vid ett ytligt betraktande af dessa båda lagbestämmelser, vill

det förefalla, som om de till sin innebörd vore af väsentligen lika beskaffenhet. Men så är icke förhållandet i verkligheten. Under det att bestämmelsen i § 31 bränvinstillverkningsförordningen afser husbondes ansvar i första hand, och att husbonden först då kan frias från straff, när han styrkt sin oskuld till den förbrytelse, för hvilken han åtalats, så afser bestämmelsen i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen husbondeansvar först då, när man kan öfverbevisa husbonden derom, att han haft vetskap om förbrytelse, för hvilken åtal anhängiggjorts.

Att detta innebär en inkonsekvens uti lagstiftningen, lär med skäl icke kunna förnekas, likasom det icke heller lär med fog kunna förnekas, att för handen varande förhållanden kräfvat ändring uti § 47 derhän, att principen uti de båda ansvarsbestämmelserna blifver enahanda.»

Herr Zotterman erinrar derefter om sin ofvanberörda vid 1898 års riksdag väckta motion, hvarefter han anför:

»Anledningen till denna min motion angaf jag vara den, att olaga utskänkning eller förbrytelse mot bestämmelserna i § 26 mom. 2, 3 och 5 samt § 27 i bränvinsförsäljningsförordningen så ofta förekommer af den anledning, att husbonden är på grund af nu gällande lydelse af åberopade § 47 så svåråtkomlig i fråga om ansvarspåföljd för sagda förbrytelser.

Jag tillät mig då framhålla, att då lagbud och laga föreskrifter bestämmas och utfärdas, är det naturligtvis deras mening, som bestämma och utfärda dessa lagbud och laga föreskrifter, att de skola efterlefas. Och på det att så skall ske, bestämmas straffpåföljder för öfverträdelser af lagbudet i fråga. Så är äfven genom § 42 af omhandlade kongl. förordning stadgadt, att förbrytelser i nu nämnda fall bestraffas med böter: »första gången från och med 30 till och med 60 kronor samt andra gången från och med 60 till och med 120 kronor, och vare dessutom» (rättighetsinnehafvaren) »andra gången sin rätt till» — — — — — »utskänkning förlustig».

Nu skulle man kunna tänka sig, att detta rätt stränga lagbud skulle i sig innebära ett tillräckligt kraftigt medel att motverka utskänkning på olaga tid. Utan tvifvel skulle så också vara förhållandet, om icke bestämmelsen i § 47 af samma förordning lade, så att säga, hinder i vägen för en sådan effektivitet.

Innehafvaren af utskänkingsrättighet har biträden: hustru, husfolk eller tjenare. Vid tiden för lokalens stängning tillåter han sig t. ex. att ha andra förrättningar. Bitrådet låter rörelsen pågå; om det blir åtal af, förklarar husbonde sig icke ha den ringaste vetskap om

den olaga utskänkingen, och han går fri, men biträdet får böta, om ock först sedan detta biträde för förbrytelsen särskildt åtalats. Skulle förbrytelsen upprepas och åtal äfven då ske, går det ju för sig att, om biträdet är en tjenare, få bort biträdet, och straffpåföljden blir svår att tillämpa. I alla fall träffas icke hufvudmannen. Följden blir den, att då den eller de, som ifrat för lagbudets efterlefnad, se, att det är biträdet och ej husbonden, som i detta fall får böta, nitet slappas och anmärkningarna eller åtalen uteblifva och olagligheten får opåtaladt pågå. Men fortsatt åsidosättande af gifna lagbud alstrar likgiltighet för lag i allmänhet.

Det kan icke nekas, att med den nuvarande lydelsen af § 47 utskänking å olaga tid i vid utsträckning eger rum. Och förordningens bestämmelser om utskänkingstiden kunna, enligt min mening, ej bli tillbörligt effektiva, förr än ansvaret för öfverträdelsena träffar husbonden. Behovvet af en ändring uti ifrågavarande fall synes mig därför vara uppenbart.»

Vidare yttrar herr Zotterman:

»Jag tillät mig äfven framhålla i min nämnda motion följande: Bestämmelsen om ansvar för bränvinsbrännare tillkom vid 1853—54 års riksdag efter tre ständs beslut. Och i öfverensstämmelse med denna princip föreslog särskilda utskottet vid nämnda riksdag i sitt betänkande n:o 13, att § 47 i förordningen om försäljning af bränvin skulle lyda så här: 'Husbonde ansvare för förbrytelse, som mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, lika som vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord, derest icke, på grund af för handen varande omständigheter, antagas må, att den skett utan hans vetskap och vilja'.

Detta utskottets förslag godkändes af presteståndet och borgareståndet, hvaremot ridderskapet och adeln antog ett af grefve Lagerbjelke framställt förslag till lydelse af paragrafen i fråga, hvilken lydelse särskilda utskottet i sitt betänkande n:o 20 tillstyrkte och Rikets Ständer sedermera antogo, och som just hade den lydelse, § 47 ännu innehar. Bondeståndet hade voterat i kull föregående paragrafer, och det hade sålunda ingen anledning att uttala sig om § 47.

Skälet för ridderskapet och adelns beslut var hufvudsakligen det, att man ville häfda den rättsprincipen, att man vid åtals anställande skall bevisa den brottsliges vetskap om förbrytelsen, ej att den tilltalade skall bevisa sin oskuld. Särskilda utskottets skäl att frångå sitt första förslag anges vara det, att utskottet funnit den nya lydelsen 'rigtigare än den förut föreslagna, då det är svårt för en husbonde att

öfvervaka den försäljning af bränvin, hvilken kan i hans hus af andra bedrifvas'.

De åter, hvilka höllo på utskottets första förslag, ansågo, att man borde vara konsekvent och affatta bestämmelserna om husbondeansvar principiellt lika i de båda bränvinsförordningarna.

För min enskilda del kan jag icke biträda den mening, som segrade vid 1853—54 års riksdag. Mig tilltalar i högre grad den form och uppfattning, som då i detta fall icke segrade. Har man i förordningen om tillverkning af bränvin ställt husbonden ansvarig för förbrytelse mot denna förordning, så bör man ju också i förordningen om försäljning af bränvin ställa husbonden ansvarig för förbrytelse mot den förordningen, allra helst om sådant husbondeansvar inskränkes till allenast utskänkning på olaga tid uti utskänkningslokal.»

Sedan herr Zotterman härefter redogjort för de skäl, bevillningsutskottet vid 1898 års riksdag anfört till stöd för sitt afstyrkande utlåtande, erinrar han om den diskussion, som i Andra Kammaren uppstod med anledning af motionen samt yttrar:

»Under denna diskussion tillät jag mig anmärka mot utskottets motivering, att förseelserna, försnällning och dylikt, ske vid tillverkningen och icke vid iordningställandet af lokalen för rörelsens bedrifvande, äfvensom att redan vid 1853—54 års riksdag framhöllos svårigheterna för en bränvinstillverkare att se till, att inga förseelser begingos, att icke något rör rubbades, att ingen hemlig anordning skedde eller att bränningen pågick en halftimme längre, än husbonden hade rättighet till. Så många exempel på förseelser uppräknades, som äro alldeles likartade med förseelser emot bränvinsförsäljningsförordningen, att de, som den tiden yttrade sig i frågan, ansågo det vara ett fullt analogt förhållande, och att sålunda bestämmelserna om husbondeansvar borde vara lika i de båda förordningarna.

Jag framhöll också, att det var hufvudsakligen ur praktisk synpunkt, eller den, att man hellre gick med på ändring uti det först gifna förslaget till lydelse af § 47, än att frågan skulle alldeles falla, som först särskilda utskottet och sedan med detta preteståndet och borgareståndet frångingo sina förut fattade beslut, likasom att också den omständigheten torde hafva bidragit till frågans utgång, att Kongl. Maj:t hade framlagt förslaget till bränvinstillverkningsförordningen, men att enskilda riksdagsmän passade på att medelst motion yrka, att en förändring rörande villkoren för försäljning af bränvin på samma gång måtte komma till stånd.

Jag framhöll vidare: I det kongl. förslaget upptogs nämnda

bestämmelse för bränvinstillverkare; hade Kongl. Maj:t också framlagt proposition om förändring angående försäljningen, så kanske dylik bestämmelse äfven deri intagits. Nu blef resultatet som ofvan nämnts. Men när det särskilda utskottet den gången yttrade sig om, att det var svårt för husbonden att öfvervaka förseelserna mot försäljningsförordningen, gälde detta uttalande hvarje förbrytelse, som mot denna förordning kan tänkas.

Helt annat hade med all visshet uttalandet blifvit, om frågan då gält endast utskänkning, som skett på olaga tid inom utskänkingslokal. Denna min uppfattning stärkes af det medgifvande, som under nu omhandlade diskussion fälades af utskottets försvarare, herr Fredholm från Stockholm, då han säger: »Om motionären inskränkt sig till det sista — och det tror jag är hvad reservanterna föreslå — så kunde det vara någon rimlighet i hans hemställan.»

Under diskussionen framhöll vidare herr Lindhagen, att jag icke hade så orätt i det yrkande, som af mig framstälts i min motion. Visserligen är lagen, sådan den nu är affattad, fotad på principiella grunder, men ur praktisk synpunkt hade min motion nog sina skäl för sig.»

Herr *Byström* yttrar uti sin motion, att straffbestämmelserna i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen af mången ansetts otillfredsställande, samt anför:

»Somliga vilja nemligen borttaga ur denna paragraf orden: »med hans vetskap». Andra deremot hafva ansett, att dessa ord rimligtvis ej kunna helt enkelt borttagas, utan att straffbestämmelserna skulle blifva alltför stränga. Ganska allmänt råder emellertid den meningen, att den ifrågavarande paragrafen bör på något sätt omformuleras så, att den blir mera effektiv. Sådan den nu är, är det ofta omöjligt att fälla en enligt denna paragraf brottslig krögare. Då förslaget om paragrafens ändring senast var före i Riksdagen, yttrade sig också en jurist, revisionssekreterare i högsta domstolen, bland annat sålunda:

»Det visar sig äfven af erfarenheten, att i en mängd processer i detta ämne föranleder lagens föreskrift ett ständigt trassel. Oftast är det så, att husbonden säger: det har icke skett med min vetskap. För att få bevis inkallas då en mängd vittnen, och dessa prata en hel del, som icke bevisar så mycket i saken. Men jag kan knappast påminna mig något fall, der man icke i alla händelser fått den öfvertygelsen, att husbonden vetat af förseelsen, ehuru han i brist af laga bevisning gått fri.»

Detta uttalande eller omdöme, gifvet af en man, som eger mång-

årig erfarenhet som lagkarl, synes mig kraftigt bevisa, att bestämmelsen i bränvinsförsäljningsförordningens 47 § måste på något sätt skärpas.

Motsvarande bestämmelser i bränvinstillverkningsförordningens 31 § äro också något mera effektiva.

Det kan visserligen synas orimligt, att en krögare skulle på ett eller annat sätt ställas ansvarig för en förseelse, som utan hans vetskap begås af en i hans tjänst anställd person, men då något liknande bestämmelser äfven gälla inom flera andra områden, är det emellertid rätt svårt att inse, hvarför man skall gifva en på sätt och vis särskild undantagsställning åt den, som idkar en för vårt folk så farlig rörelse som rusdryckshandteringen.

Bland de många exempel, som härpå skulle kunna anföras, vill jag nu endast påminna om tvenne.

Enligt tryckfrihetsförordningens § 1 mom. 10 är en boktryckare ålagd att å hvarje skrift, han trycker, utsätta »boktryckarens namn, tryckningsorten och årtalet». Om nu någon af de i hans tjänst anställda personer, t. ex. faktorn eller tryckaren, försummar eller glömmer att på skriften utsätta tryckorten etc., drabbar ansvaret därför boktryckaren, trots det att försummelsen ej egt rum med hans vetskap.

En tidningsutgifvare är likaledes ansvarig för sin tidnings innehåll. Om till exempel någon af hans medhjelpare eller biträden honom ovetande låtit i tidningen inflyta vare sig annonser eller annat, som kan föranleda åtal, och för hvilket ådömes straff, så drabbar det ensamt tidningens ansvarige utgifvare. Tryckfrihetsförordningens § 1 mom. 7; § 4 mom. 7.

Och det är säkerligen lika svårt för en tidningsutgifvare eller redaktör, särskildt då det gäller ett större tidningsföretag, att kunna sjelf öfvervaka eller genomse allt, som införes i hans tidning, som det kan vara för en bränvinsförsäljare att hålla reda på sina medförsäljare eller utskänkningsbiträden.

Nu kan man visserligen säga, att straffpåföljderna äro något olika, då en bränvinsförsäljare gör sig skyldig till förbrytelse mot bränvinsförordningen och då en tidningsutgifvare bryter mot tryckfrihetsförordningen. I förra fallet kan den brottslige efter upprepade förbrytelser dömas »sin rätt till minuthandel eller utskänkning förlustig», då deremot straffpåföljderna för den senare äro delvis af annan beskaffenhet. Men här må erinras derom, att straffbestämmelserna för en tidningsutgifvare, som bryter mot tryckfrihetsförordningen, äro i vissa fall så stränga, att de nog i allmänhet kunna mäta sig med straffpåföljderna för dem, som bryta mot bränvinsförsäljningsförordningen.

Men bestämmelsen i bränvinsförordningens 47 § är emellertid ej tillfredsställande. Frågan är då, huru kunna få den förbättrad? För min del anser jag, att åtminstone något vore vunnet, om orden »med hans vetenskap» borttoges och i stället insattes i samma § följande uttryck: »derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetenskap och vilja», ett uttryck, som är hemadt ur § 31 kongl. förordningen den 13 juli 1887 angående vilkoren för tillverkning af bränvin.

Skilnaden i paragrafen, sådan den nu är och sådan den skulle blifva, om denna förändring gjordes, kan visserligen ej varda så stor, men något mera effektiv skulle den i alla fall blifva.

Hvad af föregående års bevillningsutskott i ämnet uttalats anser utskottet vara af afgörande betydelse för bedömandet af förevarande fråga. Att bränvinstillverkare är ålagd vidsträcktare ansvarighet än bränvinsförsäljare beträffande förseelser i yrket, begångna af hans hustru, husfolk och arbetare, eger sitt berättigande i den jemförelsevis större lätthet, han eger, att öfvervaka dylika förseelser. Endast undantagsvis torde nemligen de i § 31 bränvinstillverkningsförordningen afsedda förbrytelser kunna föröfvas bränvinstillverkaren ovetande. Deremot skulle, om den af motionärerna ifrågasatta förändringen i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen vidtoges, utan tvifvel ofta inträffa, att en person blefve dömd för förseelser, som han icke blott ej begått, utan om hvilka han icke ens haft någon som helst vetenskap.

På grund häraf hemställer utskottet:

1:o) att herr Zottermans motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

2:o) att herr Byströms motion icke heller måtte af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 13 februari 1899.

På bevillningsutskottets vägnar:

H. CAVALLI.

Reservationer:

dels af herr greve *H. E. G. Hamilton*, hvilken anförde:

»Enligt mitt förmenande skulle genom ett bifall till herr Byströms motion ej i ringaste mån äfventyras, att någon blefve oskyldigt dömd. Åt domstolarne skulle endast beredas större möjlighet att med straff träffa den verkliga lagöfverträdaren, hvarigenom ock innehafvarne af försäljningsrättigheter skulle tvingas till allvarligare tillsyn öfver sina underordnade. Någon anledning att inskränka den föreslagna bestämmelsen endast till fall af utskänkning å olaga tid förefinnes ej heller enligt min uppfattning. Jag har därför ansett, att herr Byströms motion bort af utskottet tillstyrkas»;

dels ock af herrar *Lundström, G. Jansson, S. M. Olsson, Göransson* och *Dahlstedt*, hvilka instämt i herr greve Hamiltons yttrande.

Herr *Swartling* har begärt få antecknadt, att han icke inom utskottet deltagit i behandlingen af de i detta betänkande omförmälda frågor.
